

ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ПАРАМЕТРИ АЗІАТСЬКИХ СОЦІУМІВ (ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГІЧНИЙ РАКУРС)

У статті представлено обґрунтування застосування цивілізаційного підходу до історії азіатських соціумів, аналіз основ просторово-часових параметрів і динаміки азійських регіональних цивілізацій.

Ключові слова: *азіатські соціуми, цивілізаційний підхід, регіональні цивілізації, синтезовані світоглядні системи.*

У європоцентричному історичному дискурсі епохи Модерну Західна цивілізація розглядалася як виразник об'єктивних законів природи для усіх часів і народів. Їм слід або перетворити свої соціальні умови і наслідки, або загинути. На узагальнюючому рівні історична перспектива людства зводиться до єдиної гомогенної соціальної конструкції європейського типу. Простіше кажучи – усі дороги ведуть до єврокапіталізму. У контексті прийдешньої гомогенної світ-системи азіатські соціокультурні спільності – зникаючі величини, а перспектива сходознавства зводиться до вивчення «світла згаслих зірок».

У останній третині ХХ століття криза світоглядної парадигми епохи Модерну, окрім цього, проявилася в критиці європоцентристського бачення історії. У контексті позначеної тенденції сформувався радикальний напрям, ініційований Е. Саїдом, представників якого європейське сходознавство вважає колоніальним дискурсом. Вони розглядають традиційну західну історіософію як міфологію, яка приписує іншим культурам властивості, що визначаються не їх власним характером, а формою їх ставлення до західної культури. Відповідно, Схід – це не об'єкт дослідження, а концептуальний фантом, ментальний конструкт, якому сходознавці намагалися надати історичної форми вбудовуючи в нього емпіричний матеріал. Дефініції,

вживані в європейському сходознавстві (каста, плем'я, поселення і т. д.), - не більше ніж породження імперської свідомості. Отже, ця історіографія, що базується на цих поняттях, позбавлена когнітивного статусу [6, с. 14.-16.; 5с.158-165;12,с.199;14,с.3-19;15,с.66;16,с.17-20;17,с.14;4.33-60.].

Різке критичне ставлення представників постмодернізму до теорії історії пояснюється їх неприйняттям глобальних пояснювальних схем як таких. Проте не можна не визнати, що категорія «Схід», як базова для сходознавства, яке отримало інституціонального оформлення у епоху Модерну, не має реального евристичного потенціалу. Спрощеність дуальної схеми Захід-Схід (незахід) очевидна.

Мотивація необхідності диференційованого підходу до азіатських суспільств була представлена ще у веберівській типологізації світових релігій. У роботах М. Вебера обґрунтовувався генетичний зв'язок ісламу з іудаїзмом і християнством, типологічна спільність цих релігій. [1, с.153-208]. Теза про безпосередній зв'язок ісламу з християнством є присутньою і в роботах А. Дж. Тойнбі, який писав, що іслам «пробив собі шлях у світ як програма реформування сучасної йому практики християнства з метою позбавитися від зловживань і порушень»[7, с. 163].

У контексті позначеної проблеми, нас цікавить так само факт визнання і К. Ясперсом троякої історичної модифікації періоду «Осьового часу»: китайської, індійської і західної (середземноморської) [10, с. 33]. Ісламська цивілізація формувалася в контексті середземноморського типу духовності. Схід в його традиційному розумінні (уся Азія і Північна Африка) не є історичною категорією, оскільки не є соціокультурною спільністю, і найголовніше, не може бути об'єктом системного аналізу.

Відповідно, актуалізується застосування цивілізаційного підходу до історії азіатських соціумів, пошуки глибшого розуміння їх суті. У останній третині XX ст. були висунені цілісні, методологічно обґрунтовані концепції, обумовлені сприйняттям історії як процесу становлення і взаємодії цивілізацій (від локальних до регіональних). Цивілізаційна специфіка

визначається способами вирішення таких фундаментальних протиріч людського буття, як протиріччя між людиною і природою, соціумом і індивідом, традицією й інновацією.

Цивілізації розглядаються як цілісні соціокультурні універсуми, символічно організовані утворення, які виходять за межі локального суспільства або конкретних структур. Відповідно цивілізаційний аналіз – це вивчення сукупності значних соціальних інститутів і символічних структур, які з'єдналися в результаті тривалого історичного розвитку і стали компонентом цілісного емпірично даного утворення [3, с. 40-45; 11с. 320-340; 13, с. 1-17].

Безумовно, наукове осмислення вказаних символічних структур, тобто базових цивілізаційних духовних цінностей як постійної даності – є найважливішою проблемою філософії, культурології, релігієзнавства. Проте, визнаючи існування двох основних «зрізів» цивілізації – символічного і інституціонального – слід враховувати, що в реальній історії ці зрізи зливаються в практиці людської поведінки. Саме людська поведінка є об'єктом аналізу для історика, який використовує цивілізаційний підхід. Специфіка наукового пошуку представників сходознавства спочатку сприяє міждисциплінарній інтеграції, орієнтуючи дослідника на осмислення соціуму, що вивчається, в його багатофакторній соціокультурній реальності, нерозривному внутрішньому зв'язку суспільно-економічних, релігійних, соціально-психологічних аспектів. Відповідно, адаптація цивілізаційного підходу в науковому полі сходознавчих досліджень відповідає їх сутнісному сенсу. Найважливішою методологічною проблемою вивчення азіатських регіональних цивілізацій є визначення їх просторово - часових параметрів. У сучасних дослідженнях, як правило, виділяються три азійські цивілізації: Далекосхідна, Індійсько-південноазійська та Ісламська .

Початкова грань становлення цих регіональних цивілізацій визначається «Осьовим часом». Відмітимо, концепція «Осьового часу» являється ключовою в сучасній філософії історії, культурології і політології. Суттю цієї

епохи (800 р.- 200 р. до н.е.), згідно К. Ясперсу, була глобальна революція свідомості, боротьба «раціональності і раціонально перевіреного досвіду проти міфу (логосу проти міфу)» [10, с. 88-89]. У зазначений період були створені передумови для розвитку мега етнічних способів соціонормативної регуляції, які усвідомлювалися і затверджувалися в релігійно-філософських системах. У середземноморському регіоні домінуючою тенденцією була зміна пануючої форми свідомості – релігійна витіснила міфологічну.

Проте К. Ясперс не зміг визначити, що спочатку розвиток способу раціоналізації в китайському і індійському соціумах-центрах йшло відмінним від західного шляхом. У Китаї та Індії в зазначений період не було звичної для європейців боротьби протилежностей, логос не боровся з міфом, фактично магічно-онтологічне мислення інкорпоровалося новими світоглядними парадигмами, які творилися через повернення до «попереднього». Упродовж першого тисячоліття нашої ери в процесі становлення і взаємодії цих двох регіональних центрів сформувалися синтезовані світоглядні системи: індуїстсько-буддистська і конфуціансько-даосько-буддійська триєдність. Слід визнати, що це комплексні багатовимірні системи, існування яких обумовлене релігійним плюралізмом.

Системи, що включають організаційно оформлені релігійні традиції з властивими їм далеко не схожими орієнтаціями. Кожна з цих традицій несе відповідне навантаження в процесі соціальної регуляції і проявляється більш або менш інтенсивно залежно від історичних умов. Ці комплексні багатовимірні системи детермінують суспільство не лише в духовному і соціальному плані, але і визначають його соціокультурну самоідентифікацію і спадкоємність, тобто є цивілізаційною основою. Тип мислення, на основі якого формувалися Далекосхідна і Індійсько-південноазійська цивілізації, свідчить про їх певну спільність [8,с. 222;9, с. 7;2, с. 24-34]

Ця спільність може бути виражена в понятті «осьовий Схід». Слід підкреслити, що не йдеться про протиставлення «осьового Сходу» Заходу в традиційній для європейської науки бінарній опозиції. В той же час певна

спільність основ мислення, що властива двом центрам «осьового Сходу», не означає відсутності значущих інституціональних відмінностей між ними. Ці відмінності, їх прояви в історичній реальності повинні стати об'єктом аналізу на основі цивілізаційного підходу, методологічні принципи якого обумовлені сприйняттям історії як процесу становлення єдності людства в його соціокультурному різноманітті.

I. D. Chernykh

CIVILIZATIONAL PARAMETERS OF ASIAN SOCIUMS (THEORETIC-METHODOLOGICAL ASPECT)

The article presents the point of applying the civilization approach to the history of Asian sociums, analysis of the foundations, time-space parameters and dynamics of the Asian regional civilizations.

Key words: Asian sociums, civilization approach, regional civilizations, synthesized world-outlook systems.

И. Д. Черных

ЦИВИЛИЗАЦИОННЫЕ ПАРАМЕТРЫ АЗИАТСКИХ СОЦИУМОВ (ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ РАКУРС)

В статье представлено обоснование применения цивилизационного подхода к истории азиатских социумов, анализ основ, пространственно-временных параметров и динамики азиатских региональных цивилизаций.

Ключевые слова: азиатские социумы, цивилизационный подход, региональные цивилизации, синтезированные мировоззренческие системы.

Список використаної літератури та джерел

1. Вебер М. Социология религии (типы религиозных сообществ) // Работы М.Вебера по социологии и религии и идеологии. М., 1985, С. 153-208.
2. Григорьева Т. П. Дао и логос (встреча культур). - М., 1992.
3. Ерасов Б. С. Цивилизации: Универсалии и самобытность. – М., 2002.
4. Ионов И. Н. Новая глобальная история и постколониальный дискурс/История и современность.-2009 .- № 2.-сс.33-60.
5. Немчинов В. А. «Геном» Востока: опыт и междисциплинарные возможности// Восток.-2004.-№6.-С.158-165.
6. Саїд, Едвард В. Орієнталізм / Пер. з англ. В.Шовкун. - К., 2001.
7. Тойнби А.Дж. Цивилизация перед судом истории. М, 1995.
8. Юнг К. О психологии восточных религий и философии. – М., 1994.
9. Юнг К.-Г. Психологические комментарии к «Тибетской книге мертвых» // Тибетская книга мертвых. - СПб., 1999.
10. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1991.
11. Eisenstadt SH.N. Civilizational dimension of modernity. Modernity as distinct civilization./International Sociology Vol. 16, No. 3, 2001 p.320-340
12. Hopkins A. G. Back to the Future: from National History to Imperial History / Past and Present. – Oxford, 1999. – № 164. – P.181-200.
13. Kavolis V.Civilization Analysis as a Sociology of Culture. N.Y.- 1995.
14. Macfie A. L. Orientalism (London: Pearson Education, 2002)
15. Said E.W/. Culture and Imperialism. London, 1994.
16. Turner B. Marxism and the End of Orientalism. L.1978 .
17. Young R. White Mythologies. Writing History and the West.L.,N.Y.- 1900.